

Ігор БОГДАНОВСЬКИЙ,

orcid.org/0009-0008-4325-5413

старший викладач кафедри фізичної терапії, ерготерапії

Навчально-наукового інституту охорони здоров'я

Національного університету водного господарства та природокористування

(Рівне, Україна) bohdanovskyi.iv@gmail.com

Анатолій КОНОХ,

orcid.org/0000-0003-4283-9317

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту

Запорізького національного університету

(Запоріжжя, Україна) konoch105@ukr.net

ПІДГОТОВКА БАКАЛАВРІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ДО ТРЕНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІГРОВИХ ВИДАХ СПОРТУ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ ПОЛЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

У запропонованій статті йдеться про необхідність вивчення дефініцій, що стосуються освітньої складової частини процесу підготовки бакалаврів фізичної культури і спорту до тренерської діяльності в ігрових видах спорту з дітьми дошкільного віку.

Авторами досліджено понятійний апарат та термінологічну систему фізичної культури і спорту. Проаналізовано основні підходи до визначень понять «фізична культура», «фізичне виховання», «спорт». Представлено дефініцію термінологічних одиниць «спортивні ігри» та «ігрова діяльність». Визначено найпродуктивніші способи й моделі творення термінів фізичної культури і спорту. Проаналізовано підходи до тлумачення понятійного апарату фізичної культури і спорту, зокрема таких базових понять, як «професійна підготовка», «викладач», «тренер», «педагог», «тренерська діяльність».

Демонструється інтегрування наукових підходів до їх трактування. Доводиться необхідність всебічного висвітлення сутності цих понять. Зроблено висновок, що найбільш вдалою з термінологічної точки зору є дефініція «тренер-педагог» яку було застосовано під час дослідження.

Свою чергою, під словосполученням «тренер-педагог» представлено особу, яка має вищу спеціальну освіту, відповідну фізичну й фахову підготовку, забезпечує розвиток здібностей вихованців в обраному виді спорту, визнаному в Україні, створює необхідні умови для гармонійного виховання, фізичного розвитку, повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку і дозвілля дітей та молоді, самореалізації, набуття навичок здорового способу життя, підготовки спортсменів для резервного спорту.

Показано, що підготовка бакалавра фізичної культури і спорту до використання спортивних ігор у професійній діяльності має спиратись на спеціалізовану академічну освіту, де відбувається формування когнітивної, психомоторної та афективної природи студентів спеціальності 017 Фізична культура і спорт освітньо-кваліфікаційної програми «фізичне виховання» шляхом накопичення і розвитку світоглядних, мотиваційних, психосоматичних, фахових і автодидактичних потенцій для успішної самореалізації як фахівця фізичної культури і спорту.

***Ключові слова:** бакалавр фізичної культури і спорту, тренер-педагог, діти дошкільного віку, спортивні ігри, понятійно-термінологічний апарат.*

Ihor BOHDANOVSKIY,

orcid.org/0009-0008-4325-5413

Senior Lecturer at the Department of Physical Therapy, Occupational Therapy
Institute of Healthcare of the National University of Life and Environmental Sciences
(Rivne, Ukraine) bohdanovskyi.iv@gmail.com

Anatoliy KONOKH,

orcid.org/0000-0003-4283-9317

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Theory and Methods of Physical Culture and Sports
Zaporizhzhia National University
(Zaporizhzhia, Ukraine) konoch105@ukr.net

TRAINING OF BACHELORS OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS FOR COACHING ACTIVITIES IN PLAYING SPORTS WITH PRESCHOOL CHILDREN: CONCEPTUAL AND TERMINOLOGICAL FIELD OF RESEARCH

The proposed article talks about the need to study the definitions related to the educational component of the process of training bachelors of physical culture and sports for coaching activities in game sports with children of preschool age.

The authors researched the conceptual apparatus and terminological system of physical culture and sports. The main approaches to the definitions of the concepts «physical culture», «physical education», «sport» have been analyzed. The definition of the terminological units «sports games» and «gaming activity» is presented. The most productive methods and models of creating the terms of physical culture and sports have been determined. Approaches to the interpretation of the conceptual apparatus of physical culture and sports, in particular such basic concepts as «professional training», «teacher», «coach», «pedagogue», «coaching activities» have been analyzed.

The integration of scientific approaches to their interpretation is demonstrated. The need for comprehensive coverage of the essence of these concepts is proved. It was concluded that the most successful from the terminological point of view is the definition «trainer-pedagogue» which was used during the research.

In turn, the phrase «trainer-educator» represents a person who has a higher special education, appropriate physical and professional training, ensures the development of pupils' abilities in the chosen sport, recognized in Ukraine, creates the necessary conditions for harmonious education, physical development, and full recovery, meaningful rest and leisure for children and youth, self-realization, acquisition of healthy lifestyle skills, preparation of athletes for reserve sports.

It is shown that the preparation of a bachelor of physical culture and sports for the use of sports games in professional activities should be based on specialized academic education, where the formation of the cognitive, psychomotor and affective nature of students of the specialty 017 Physical culture and sports of the educational and qualification program «physical education» takes place through the accumulation and development of worldview, motivational, psychosomatic, professional and autodidactic potentials for successful self-realization as a physical culture and sports specialist.

Key words: *bachelor of physical culture and sports, trainer-pedagogue, children of preschool age, sports games, conceptual and terminological apparatus.*

Постановка проблеми. Підготовка бакалаврів фізичної культури і спорту є важливою складовою частиною сучасної системи професійної освіти, концептуальні положення якої висвітлені в Конституції України, законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і спорт». Одним із важливих завдань сьогодення є підготовка педагогів-тренерів нового профілю – таких, які мають ключові компетентності, сформовані на високому рівні; здатних до постійного поповнення й оновлення знань. Складний та динамічний процес підготовки бакалаврів фізичної культури і спорту до тренерської діяльності в ігрових видах спорту з дітьми дошкільного віку потребує чіткого розуміння, систематизації, деталізації цілої низки базових, похідних та ключових понять.

Аналіз досліджень. Теоретичні засади підготовки бакалаврів фізичної культури і спорту до тренерської діяльності на сьогоденні перебувають на етапі ґрунтовного процесу переосмислення. Сучасний понятійний апарат має достатньо багато традиційних термінів, які визначаються залежно від їхнього застосування. Ретельний аналіз дефініцій нашого дослідження доводить, що як науковці (Е. Вільчковський, Н. Пангелова, Т. Круцевич, А. Конох), так і практики (Ю. Драгнев, О. Надтока) розглядають широкий діапазон варіантів їх тлумачення та неоднозначно їх інтерпретують, що породжує певні нерозуміння. Отже, розкриття сутності основних понять дослідження дасть змогу адекватно і об'єктивно розв'язати проблеми підготовки тренерів до професійної діяльності, унеможливити змістових та понятійних суперечностей.

Мета статті – розглянути дефініції, що стосуються освітньої складової частини процесу підготовки бакалаврів фізичної культури і спорту до тренерської діяльності в ігрових видах спорту з дітьми дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні ми будемо дотримуватися розуміння «поняття», що наводить Л. Сергієнко: поняття – це думка, яка дає можливість зафіксувати ознаки предмета (або явища) пізнання та виявити ці ознаки у різних предметах (або явищах) (Сергієнко, 2011: 7).

Аналіз нормативних документів, словників і психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що у тлумаченні поняття «фізична культура» існують суттєві розбіжності.

Розглянемо генезис трансформації поняття «фізична культура» за визначенням різних науковців.

На сьогодні сутнісній характеристиці поняття «фізична культура» присвячено значну кількість наукових праць (Т. Круцевич, Л. Сергієнко, Б. Шиян, І. Шаповалова, А. Конох, Н. Пангелова, Н. Воляннюк).

Вчені Б. Шиян, Н. Тимчишина, надають визначення поняття «фізична культура» спираючись на фізичний розвиток і фізичну освіту людей (Шиян, 2001: 371; Тимчишина, 2008: 252). На нашу думку, у цьому визначенні відсутнє важливе посилання на те, що фізична культура є частиною культури суспільства.

Так, великий тлумачний словник сучасної української мови розглядає «фізичну культуру» як навчальну дисципліну у школі, що передбачає використання фізичних вправ із метою фізичного виховання підростаючого покоління.

У Законі України «Про фізичну культуру та спорт» поняття «фізична культура» визначається як сфера діяльності, пов'язана з використанням рухової активності для фізичного та інтелектуального розвитку особи, здорового способу життя, зміцнення здоров'я та організації змістовного дозвілля засобами фізичного виховання різних груп населення та масового спорту.

Врахувавши різні підходи до визначення поняття «фізична культура», будемо у дослідженні використовувати таке визначення фізичної культури: *«фізична культура» – важлива частина загальної культури суспільства, що включає систему фізичного виховання та сукупність спеціалізованих знань, умінь та навичок спрямованих на розвиток фізичних і особистісних здібностей та зміцнення здоров'я людини.*

Не можемо обійти увагою статтю 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» в якій

зазначається, що «спорт – сфера діяльності, пов'язана з виявленням та уніфікованим порівнянням досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовленості шляхом змагальної діяльності».

Фізична культура і спорт – це та сфера, яка значною мірою забезпечує фізичне і моральне здоров'я населення, підтримує працездатність і конкурентоспроможність людини, а отже, сприяє підвищенню якості людських ресурсів національної економіки (Бойко, 2013: 66).

Однак, цілком зрозуміло, що не можна плутати чи ототожнювати ці два різних поняття. Фізична культура спрямована, перш за все, на зміцнення здоров'я, а спорт спрямований на отримання максимального змагального результату і спортивних нагород. Одночасно, слід зазначити, що особливістю при занятті спортом є обов'язковий змагальний компонент. Як фізкультурник так і спортсмен можуть використовувати на своїх заняттях і тренуваннях одні й ті ж фізичні вправи (наприклад біг), але при цьому спортсмен завжди порівнює свої досягнення в фізичному вдосконаленні із успіхами інших спортсменів в індивідуальних змаганнях. Головною метою фізичної культури є виховання здорової людини, а спорту – досягнення спортивних результатів.

При цьому, важливо розуміти, що відмінна особливість спорту – це наявність змагальної діяльності та специфічної спортивної підготовки до неї, а основна мета занять спортом – досягнення максимального спортивного результату.

Роблячи проміжний висновок, можна стверджувати, що поняття «спорт» входить у поняття «фізична культура», тому виникає тавтологія «фізична культура і спорт».

На наш погляд, щоб уникнути цього, краще використовувати словосполучення *«фізичне виховання і спорт»*, адже воно більш точно відображає процес задоволення потреби людини у фізичному розвитку, у формуванні її фізичних здібностей (сили, спритності, витривалості та ін.), життєво необхідних їй навичок (ходьби, бігу, стрибків, плавання й ін.), та природного прагнення до порівняння досягнень у певних видах фізичних вправ.

Розглядаючи спортивні ігри як засіб фізичного виховання, в першу чергу, треба визначитися з таким поняттям як «спортивні ігри». Адже в літературі, особливо педагогічній, немає чіткого визначення, тому науковці і практичні фахівці використовують такі різноманітні поняття, як спортивні ігри або ігри спортивного характеру (Вільчковський, 2004: 302), рухливі ігри з елементами спорту (Пангелова, 2004: 92), рухливі ігри

спортивної спрямованості (Драгнев, 2013: 36), спортивні ігри (Конох, 2012: 45) тощо.

Звернення до витоків педагогічного аспекту теорії і методики фізичної культури і спорту вказує на існування безлічі визначень гри, наприклад, як «громадського явища, що історично склалося, самостійного виду діяльності, властивого людині» (Пірус, 2012: 3).

Ці та інші тлумачення цього поняття часто носять загальний характер і не дозволяють визначити місце гри серед фізичних вправ та інших видів діяльності. Більш того – немає чіткого визначення власне терміну «спортивні ігри».

Наразі, більшість навчальних видань із спортивних ігор приводять ознаки, що відрізняють спортивні ігри від рухливих, але саме визначення цього поняття не наводиться. Загалом під спортивними іграми, як правило, розуміють: «Ігри, пов'язані із спортом, що базуються на змаганні».

Як бачимо, поняття «спортивні ігри» включає два слова – прикметник – спортивні й іменник – ігри. Грунтуючись на вимогах до визначення понять, необхідно, в першу чергу, знайти найближче родове поняття. Оскільки основним терміном в нашому понятті є «гра», то звернемося до його визначень, з метою з'ясування родового поняття.

Дослідженню феномену «гра» присвячено велику кількість робіт у різних галузях науки. Проте багатогранність цього явища не дозволила науковцям до теперішнього часу, не лише створити наукову парадигму, але і прийти до її однозначного визначення. Як родове поняття, слово «гра» трактується як дії, вид непродуктивної діяльності, широкий круг діяльності тварин і людини, рухова діяльність, заняття тощо. В той же час, в дефініції поняття «спорт», також найчастіше родовим є поняття «діяльність». Тому логічно було б взяти його за родове поняття для визначення терміну «спортивні ігри», але спортивні ігри є тільки частиною спорту, ближчим родовим поняттям до спортивних ігор, на нашу думку, виступає словосполучення «види спорту». Видовим поняттям, що відрізняє спортивні ігри від інших видів спорту, на наш погляд, слід узяти поняття «ігрова діяльність» (Хома, 2022: 253).

У сучасній теорії ігор прийнято розподіл їх на рухливі і спортивні ігри. На наш погляд, це не зовсім коректно, оскільки обидва види ігри носять рухливий характер. Точніше було б їх визначити як неспортивні і спортивні, тобто класифікаційною істотною ознакою розподілення взяти наявність або відсутність мети – досягнення перемоги в змагальній діяльності. Визначивши зміст

поняття «спортивні ігри» у сукупності ігор, спробуємо з'ясувати, як диференціювати їх від інших видів спорту, інших видів рухової діяльності.

Виходячи з вище викладеного, в нашому дослідженні будемо спиратись на наступне поняття «спортивні ігри»: *спортивні ігри – це види спорту, в основі яких присутня ігрова діяльність із своїм предметом змагання, ігровими прийомами і правилами.*

Для висвітлення питання щодо підготовки бакалаврів фізичної культури і спорту до тренерської діяльності у контексті нашого дослідження видається доцільним визначити тлумачення поняття – «діти дошкільного віку». Згідно постанови Кабінету Міністрів України № 806 від 19.09.2018 р. «Про порядок ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів» діти дошкільного віку – особи віком від 3 до 6 (7) років.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що у дошкільному віці розвиток дитини відбувається динамічно і разом з тим нерівномірно, хоча в цілому відносно високими темпами (Вільчковський, 2004: 38). Характерною особливістю цього віку є значні індивідуальні відмінності в темпах вікового розвитку дитини, тому є певні вимоги до педагогічного процесу, і особливо до діяльності фахівців фізичної культури і спорту. Знання особливостей росту і розвитку дітей дошкільного віку різних вікових груп, а саме розвитку їх опорно-рухового апарату, центральної нервової системи, морфологічних і функціональних змін м'язової системи, необхідно для висококваліфікованого керівництва навчально-тренувальним процесом.

У межах нашої розвідки, звернемо увагу на такі поняття як «тренер» і «тренер-викладач». Низку аспектів сутності поняття «тренер-викладач» та особливостей його професійної підготовки у своїх наукових працях висвітлювали такі дослідники, як: Н. Волянюк, О. Надтока, В. Данилко, Я. Яцків, Є. Павлюк та ін. Однак визначена проблема потребує уточнення та конкретизації.

В умовах реформування освіти досліджувана проблема містить низку питань, які потребують вирішення або уточнення. Питанням, пов'язаним із підготовкою тренерів-викладачів у навчально-виховному процесі закладів вищої освіти, приділено недостатньо уваги, студенти не завжди в повному обсязі володіють знаннями та вміннями на тому рівні, які затребувані сучасною освітньою практикою. Тому їх вирішення потребує цілісного дослідження. Вивчення зазначеної вище проблеми передбачає розкриття сутності ключових понять і передусім розгляду поняття «тренер-викладач». Характеризуючи поняття «тренер-викладач», відзначимо, що однією з найголовніших його осо-

бливостей є те, що воно включає два терміни – «тренер» і «викладач».

Продовжуючи термінологічний аналіз спробуємо оперувати терміном «тренер» у широкому і вузькому значенні слова. Щоб уникнути можливої плутанини, розглянемо цю категорію з різних позицій та точок зору, так:

– у вікіпедії тренер (англ. *trainer від train* – виховувати, навчати; українською – наставник) – викладач фізичної культури, спеціаліст у якомусь виді спорту, що веде навчально-тренувальну роботу, направлену на виховання та вдосконалення майстерності спортсменів, розвиток їх функціональних можливостей;

– у законі «Про фізичну культуру і спорт» тренер (тренер-викладач) – особа, яка здійснює підготовку спортсмена (спортсменів) до спортивних змагань та забезпечує його (їх) участь у них; має вищу спеціальну освіту та відповідну тренерську категорію;

– у класичному трактуванні тренер – це фахівець із підготовки спортсменів, який організовує та здійснює тренерську роботу, спрямовану на виховання, навчання та вдосконалення майстерності, розвиток функціональних можливостей своїх підопічних.

На нашу думку, наведені вище формулювання виявляються неповними, якщо за рамками огляду діяльності тренера є ще організаційні та управлінські функції. Пояснимо нашу позицію: наставникам атлетів та головним тренерам команд часто доводиться брати на себе широке коло функцій менеджерів.

Здійснений аналіз науково-педагогічних джерел щодо трактування поняття «викладач» дозволяє стверджувати, що існує безліч визначень, але звернемо увагу лише на надзвичайно важливі для нашого дослідження характеристики цього поняття.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови «викладач» – це той, хто читає лекції, веде заняття в закладах освіти (Словник, 2002: 407). Це означає, що провідним фахівцем у закладах вищої освіти є викладач. Право займатися навчально-виховною діяльністю в нашій державі надано особам, які мають спеціальну освіту та відповідний кваліфікаційний рівень (Павлюк, 2013).

Так, викладач фізичного виховання це особа, яка здобула вищу фізкультурну освіту відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня, що дозволяє їй здійснювати професійну діяльність, пов'язану з фізичним вихованням студентів закладів вищої освіти. Професія тренера також належить до педагогічних професій і містить у собі ті ж компоненти, що й професія педагога.

У межах дослідження розуміємо під поняттям «педагог» фахівця, який має спеціальну професійну підготовку і провадить навчально-виховну роботу в різних освітньо-виховних системах, згідно з посадовими обов'язками. Відповідно до цього, педагогічна діяльність – це діяльність педагога в межах навчально-виховного процесу, спрямована на формування й розвиток особистості вихованців. Основними функціями педагога є: визначення мети, діагностування, прогнозування, проектування, планування, інформування, організація, оцінювання й контроль, коригування, аналіз і дослідження.

Отже, враховуючи проблему, яка вирішується нашим дослідженням ми вирішили відійти від традиційного словосполучення «тренер-викладач» й запропонувати, на нашу думку, більш вдалу дефініцію «тренер-педагог», яку і будемо використовувати в нашій роботі.

Під словосполученням «тренер-педагог» розуміємо особу, яка має вищу спеціальну освіту, відповідну фізичну й фахову підготовку, забезпечує розвиток здібностей вихованців в обраному виді спорту, визнаному в Україні, створює необхідні умови для гармонійного виховання, фізичного розвитку, повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку і дозвілля дітей та молоді, самореалізації, набуття навичок здорового способу життя, підготовки спортсменів для резервного спорту.

З огляду на логіку нашого дослідження, варто дослідити наукову дефініцію «підготовка», яка доволі ґрунтовно досліджується у міждисциплінарному аспекті у філософії, психології, соціології та педагогіці.

Поняття «підготовка» ми будемо використовувати у тлумаченні, яке подається у «Великому тлумачному словнику української мови», в якому поняття «підготовка» подається як «запас знань, навичок, досвід, набутий у процесі навчання, практичної діяльності».

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що науковці виділяють у підготовці теоретичну та практичну складові.

Теоретична і практична підготовка бакалаврів фізичної культури і спорту є досить важливою тому, що вона є складовою професійної підготовки у закладах вищої освіти. В освітніх нормативно-правових актах України, зокрема в Законі України «Про вищу освіту», поняття «професійна підготовка» тлумачиться як «здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю».

У «Словнику-довіднику з професійної педагогіки» поняття «професійна підготовка» визна-

чається як «систематична, цілеспрямована діяльність з отримання та вдосконалення знань, умінь, навичок у будь-яких видах навчальних закладів і шляхом самоосвіти» (Словник, 2006: 126). В «Енциклопедії освіти» поняття «професійна підготовка» тлумачиться як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду й норм поведінки, що забезпечує можливість успішної роботи з певної професії (Гончаренко, 1977: 234).

Під «підготовкою бакалавра фізичної культури і спорту до використання спортивних ігор у професійній діяльності» відповідно розуміємо спеціалізовану академічну освіту, де відбувається формування когнітивної, психомоторної та афективної природи студентів спеціальності 017 Фізична культура і спорт освітньо-кваліфікаційної програми «фізичне виховання» шляхом накопичення і розвитку світоглядних, мотиваційних, психосоматичних, фахових і автодидактичних потенцій для успішної самореалізації як фахівця фізичної культури і спорту (Стандарт, 2019).

Отже, проаналізувавши визначені вище поняття, можна стверджувати, що професійна підготовка бакалаврів фізичної культури і спорту до використання спортивних ігор у професійній діяльності, як загальне, є складовою професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту; як особливе – має свою специфіку, зумовлену особливостями професійної підготовки бакалаврів фізичної культури і спорту до використання спортивних ігор у професійній діяльності; як індивідуальне – відображає залежність ефективності підготовки від особистісних якостей майбутнього фахівця, його психологічної культури, здатності до педагогічної та професійної діяльності.

В рамках нашого дослідження показано, що *підготовка бакалавра фізичної культури та спорту до використання спортивних ігор у професійній діяльності* – цілеспрямований педагогічний процес, результатом якого є сформованість професійної готовності (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-технологічного, діяльнісного та рефлексивного компонентів) у студентів до використання спортивних ігор у професійній діяльності. Слід зазначити, що в процесі професійної підготовки бакалаврів фізичної культури та спорту зусилля професійно-викладацького складу мають бути спрямовані на оволодіння студентами, крім педагогічних форм, покоління готовності до всебічного фізичного впливу на організм, підтримання його оптимального фізичного та функціонального стану, гармонійного розвитку природних здібностей та психічних якостей як

запорука здорового способу життя. У контексті нашого дослідження розглянемо дефініцію «діяльність» та тлумачення такого словосполучення, як «тренерська діяльність».

Аналіз наукової літератури показав, що діяльність розглядається як специфічний різновид активності, у процесі якої досягається усвідомлена мета, що виникла в результаті певної потреби. Дослідник С. Гончаренко, діяльність трактує як «спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни». Науковець наводить основні складові діяльності – це суб'єкт з потребами, мета, засоби реалізації мети, результат (Гончаренко, 1997: 98).

Педагогічна діяльність тренерів має свої особливості. По-перше, здійснюють цей вид роботи люди, котрі усвідомлюють необхідність особистої участі у фізичному вихованні дітей і підлітків. По-друге, діяльність тренера менш регламентована, ніж діяльність учителя фізичної культури.

Слід відзначити, що покликання тренера – це підготовка спортсменів до ефективної змагальної діяльності в обраному виді спорту на основі озброєння їх спеціальними знаннями, уміннями й навичками, підвищення рівня функціональних можливостей організму, розвитку фізичних якостей, а також основа формування раціональної структури поведінки й виховання.

Головна особливість професійної діяльності тренера полягає в специфіці об'єкта та засобів праці. Об'єктом діяльності тренера є людина з її постійним розвитком. Продукти діяльності тренера «матеріалізуються» в психічному образі його вихованців – їхніх знаннях, уміннях, навичках, волі, характерах. Успіх діяльності тренера залежить не лише від його ставлення до діяльності та до вихованців, а й від ставлення його вихованців до тренера та своєї діяльності.

Не можемо обійти увагою багаторічне вивчення діяльності тренерів різних рівнів, яке переконує нас у тому, що до основних ознак слід віднести конкретні цілі й завдання діяльності, функції, статус і реальні специфічні умови діяльності. Діяльність тренера реалізується на основі загальних організаційно-методичних принципів: демократичності, нормативності, відповідальності, зацікавленості, економічності.

Тренерська діяльність є ще й видом соціальної суспільної діяльності, спрямованої на гармонійний розвиток особистості людини шляхом її фізичного вдосконалення (Бойко, 2013: 66). Тому розв'язати повноцінно ці завдання лише на основі знання «технології» формування рухових навичок чи розвитку фізичних якостей неможливо. Тренер

повинен знати соціальні й психологічні фактори, що впливають на поведінку особистості, на формування світогляду, ставлення до суспільства, до справи (Чопік, 2013: 60). Отже, у своєму дослідженні підтримуємо позицію К. Плотнікової, яка доводить, що тренерська діяльність – це усвідомлена психомоторна, афективна та когнітивна активність спортивного педагога, спрямована на проектування й реалізацію завдань навчального, тренувального та вихованого процесів (Плотнікова, 2019: 24-27).

Сьогодні тренерська діяльність характеризується спеціалізацією за видами спорту, рівнем контингенту спортсменів та сферою його діяльності. Слід відзначити, що тренерська діяльність не вичерпується лише технологією тренувального процесу. Вона містить у собі соціологічні, психологічні, організаційні й інші аспекти.

Таким чином, *тренерська діяльність* розглядається нами з точки зору акмеологічного підходу як цілісний, безперервний процес особистісно-професійного становлення і розвитку професіоналізму суб'єкта цієї діяльності. В якості основних структурних компонентів професійної діяльності виділяються операційний (рівень знань, умінь і навичок, необхідних для здійснення даної професійної діяльності), мотиваційний (професійна спрямованість особистості), когнітивний (рівень розвитку психічних процесів, необхідних для виконання діяльності), комунікативний (комунікативні навички індивіда), емоційний (емоційна стійкість і саморегуляція) і поведінковий компоненти. Значуще місце в структурі професійної діяльності відводиться професійним здібностям – сукупності досить стійких індивідуально-психологічних якостей особистості людини, які

визначають успішність навчання певної трудової діяльності, виконання її та вдосконалення в ній.

Водночас означене питання може бути предметом подальших наукових дискурсів.

Висновки. Провівши наше дослідження можна сказати, що професійна підготовка педагогів, тренерів неможлива без використання єдиного понятійно-термінологічного апарату, сформованого з використанням наукового підходу та адаптації практичних напрацювань.

Задля упорядкування понятійно-термінологічної системи сучасної теорії і методики фізичного виховання і спорту варто чітко вибудувати ієрархію змістового наповнення дефініцій базових понять.

Результат означеної проблеми, а саме якість підготовки фахівців високого рівня готовності до ефективного здійснення професійної діяльності в галузі фізичного виховання та спорту прогнозується через розуміння понятійно-термінологічного поля дефініцій відповідної галузі знань. Вважаємо, що саме такий підхід має бути покладений під час підготовки бакалаврів фізичної культури і спорту до тренерської діяльності в ігрових видах спорту з дітьми дошкільного віку.

Використання запропонованих нами визначень безперечно сприяє уникненню безлічі несправедливих суджень про неможливість використання спортивних ігор у дошкільному віці, які виникають у зв'язку з нерозумінням авторами специфіки методики використання ігор у практиці фізичної культури і спорту.

Перспективи подальших розвідок будуть спрямовані на вдосконалення понятійно-термінологічного апарату у сфері фізичної культури і спорту, в тому числі й через розширення та осучаснення понять, що вже використовуються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богдановський І.В. Теоретичні засади формування готовності педагога з фізичного виховання до роботи з дітьми дошкільного віку. *Науковий журнал «Smart and Young»*. 2016. № 11–12. С. 60–62.
2. Богдановський І.В., Конох А.П. Реалізація педагогічних умов формування готовності фахівців фізичної культури і спорту до застосування спортивних ігор у роботі з дітьми дошкільного віку. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Вип. 101. 2023. С. 27–34.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. К.: Ірпінь Перун, 2002. 1440 с.
4. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2004. 428 с.
5. Вільчковський Е.С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання. Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002: зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. Харків: ОВС, 2002. Ч. 2. С. 301–309.
6. Волянчук Н.Ю. Психологічні засади професійного становлення тренера-викладача : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : спец. 19.00.01 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2006. 40 с.
7. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
8. Гринченко І.Б. Процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в країнах Європи і в Україні [Електронний ресурс]. *Педагогічний дискус*, 2012. Вип. 12. С. 103–109.
9. Данилко В., Толкач В., Данилко М. Зміст роботи тренера-викладача. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр.* 2010. № 3 (11). С. 12–16.

10. Долинний Ю.О. Підготовка фахівців фізичного виховання й спорту до професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка*, 2020. Вип. 21. Т. 1. С. 203–206.
11. Закон України «Про вищу освіту»: науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Кременя. К., 2017. 328 с.
12. Конох О.Є. Спортивні ігри дошкільникам: навч.-метод. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. 167 с.
13. Круцевич Т. Розвиток моральної складової особистості старших дошкільників у процесі організованої рухової активності. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2015. № 2. С. 93–97.
14. Надтока О.О. Постановка проблеми підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в дитячо-юнацьких спортивних школах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищих і загальноосвітніх школах: зб. наук. пр.* Запоріжжя, 2015. Вип. 41 (94). С. 224–230.
15. Павлюк Є.О. Концепція підготовки майбутніх тренерів-викладачів у вищих навчальних закладах. *Зб. наук. пр. Хмельниц. ін-ту соц. технологій ун-ту «Україна»*, 2013. № 2. С. 187–193.
16. Пангелова Н.В. Ефективність спортивно-ігрового методу у зарубіжних системах фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2004. № 3. С. 91–94.
17. Пірус О.А. Формування професійних компетентностей майбутніх фахівців сфери фізичної культури і спорту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 «Фіз. культура, фіз. виховання різних груп населення». ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2012. 20 с.
18. Плотнікова К.Р. Сутність феномену «тренер-викладач» та особливості його професійної підготовки. *Освіта та педагогічна наука*, 2019. № 2 (171). С. 24–27.
19. Сергієнко Л.П. Терміни і поняття у фізичній культурі: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2011. 264 с.
20. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.
21. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальність 017 «Фізична культура і спорт». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita>.
22. Тимчишена Н. Сучасний тренер у педагогічній системі. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. Т. 1 С. 252–254.
23. Хома Т.В. Розвиток особистісних якостей у майбутніх тренерів-викладачів. *Інноваційна педагогіка: Теорія та методика навчання (з галузі знань)*, 2022. Випуск 45. С. 128–130.
24. Чопик Т.В. Класифікація теоретико-методичних основ фахової підготовки майбутніх тренерів-викладачів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту*, 2013. № 6. С. 59–63.
25. Шаповалова І.В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до самовдосконалення та формування основ здорового способу життя: теоретичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* Запоріжжя: КПУ, 2014. Вип. 36. С. 427–437.
26. Шиян Б.М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: зб. наук. пр.* Рівне: Принт Хауз, 2001. Вип. 2. С. 371–374.
27. Яців Я. Професійна підготовка фахівців фізичної культури та спорту. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр., 2012. № 3 (19). С. 115–117.

REFERENCES

1. Bohdanovskyi, I.V. (2016). Teoretychni zasady formuvannya hotovnosti pedahoha z fizychnoho vykhovannia do roboty z ditmy doshkilnoho viku [Theoretical foundations of the formation of the physical education teacher's readiness to work with preschool children]. *Naukovyi zhurnal «Smart and Young» – Scientific magazine «Smart and Young»*, 11–12, 60–62 [in Ukrainian].
2. Bohdanovskyi, I.V., & Konokh, A.P. (2023). Realizatsiia pedahohichnykh umov formuvannya hotovnosti fakhivtsiv fizychnoi kultury i sportu do zastosuvannia sportyvnykh ihor u roboti z ditmy doshkilnoho viku [Implementation of pedagogical conditions for the formation of the readiness of physical culture and sports specialists to use sports games in working with preschool children]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, 101, 27–34 [in Ukrainian].
3. Busel, V.T. (Eds.). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin: Perun [in Ukrainian].
4. Cerhiienko, L.P. (2011). *Terminy i poniattia u fizychnii kulturi : navchalnyi posibnyk* [Terms and concepts in physical culture: a study guide]. Ternopil: Navchalna knyha. Bohdan [in Ukrainian].
5. Chopyk, T.V. (2013). *Klasyfikatsiia teoretyko-metodychnykh osnov fakhovoi pidhotovky maibutnix treneriv-vykladachiv* [Classification of theoretical and methodological bases of professional training of future trainers-teachers]. *Pedahohika, psykhohihiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia ta sportu – Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*, 6, 59–63 [in Ukrainian].
6. Danylko, V., Tolkach, V., & Danylko, M. (2010). *Zmist roboty trenera-vykladacha* [Content of the work of a trainer-teacher]. *Fizyчне vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi – Physical education, sport and health culture in modern society*, 3 (11), 12–16 [in Ukrainian].
7. Dolynnyi, Yu.O. (2020). *Pidhotovka fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia u sportu do profesiinoi diialnosti* [Preparation of physical education and sports specialists for professional activity]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, Vol. 1, 21, 203–206 [in Ukrainian].
8. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

9. Hrynchenko, I.B. (2012). Protsec profesiinoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv fizychnoi kultury v krainakh Yevropy i v Ukraini [The process of professional training of future physical education teachers in European countries and Ukraine]. *Pedahohichniy dyckurc – Pedagogical discourse*, 12, 103–109. Retrieved from [in Ukrainian].
10. Khoma, T.V. (2022). Rozvytok osobystynykh yakosteï u maibutnykh treneriv-vykladachiv [Development of personal qualities of future trainers-teachers]. *Innovatsiina pedahohika: Teoriia ta metodyka navchannia (z haluzi znan) – Innovative pedagogy: Theory and teaching methods (from the field of knowledge)*, 45, 128–130 [in Ukrainian].
11. Konokh, O.Ye. (2012). Sportyvni ihry doshkilnykam [Sports games for preschoolers]. Zaporizhzhia: ZNU [in Ukrainian].
12. Kremenia, V. H. (Eds.). (2017). The Law of Ukraine «On Higher Education»: scientific and practical commentary. Kyiv [in Ukrainian].
13. Krutsevych, T. (2015). Rozvytok moralnoi skladovoi osobystosti starshykh doshkilnykiv u protsesi orhanizovanoi rukhovoï aktyvnosti [Development of the moral component of the personality of older preschoolers in the process of organized motor activity]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia – Sports Bulletin of the Dnieper Region*, 2, 93-97 [in Ukrainian].
14. Nadtoka, O.O. (2015). Postanovka problemy pidhotovky maibutnykh treneriv-vykladachiv do vykhovnoi roboty v dytiachy-yunatskykh sportyvnykh shkolakh [Setting the problem of training future coaches-teachers for educational work in children's and youth sports schools]. *Pedahohika formuvannia tvorchoï osobystosti u vyshchykh i zahalnoosvitnykh shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 41 (94), 224–230 [in Ukrainian].
15. Panhelova, N.V. (2004). Efektyvnist sportyvno-ihrovoho metodu u zarubizhnykh systemakh fizychnoho vykhovannia [The effectiveness of the sports-game method in foreign systems of physical education]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia – Sports Bulletin of the Dnieper Region*, 3, 91–94 [in Ukrainian].
16. Pavliuk, Ye.O. (2013). Kontsepsiia pidhotovky maibutnykh treneriv-vykladachiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh [The concept of training future trainers-teachers in higher educational institutions]. *Collection of science Khmelnyts Ave. Institute of Social Sciences of technologies of the University «Ukraine»*, 2, 187–193 [in Ukrainian].
17. Piruc, O.A. (2012). Formuvannia profesiynykh kompetentnoctei maibutnykh fakhivtsiv cfery fizychnoi kultury i sportu [Formation of professional competencies of future specialists in the field of physical culture and sports]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ivano-Frankivck [in Ukrainian].
18. Plotnikova, K.R. (2019). Sutnist fenomenu «trener-vykladach ta osoblyvosti yoho profesiinoi pidhotovky [The essence of the phenomenon «trainer-teacher» and the peculiarities of his professional training]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogical Science*, 2 (171), 24–27 [in Ukrainian].
19. Semenovoi, A.V. (Eds.). (2006). Slovnyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky [Dictionary-handbook of professional pedagogy]. Odesa: Palmira [in Ukrainian].
20. Shapovalova, I.V. (2014). Pidhotovka maibutnykh uchyteliv fizychnoi kultury do camovdockonalennia ta formuvannia osnov zdorovoho spocobu zhyttia: teoretychnyi acpekt [Preparation of future teachers of physical culture for self-improvement and formation of eyes of a healthy way of life: theoretical aspect]. *Pedahohika formuvannia tvorchoï ocobystocti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and secondary schools*, 36, 427–437 [in Ukrainian].
21. Shyian, B.M. (2001). Pidhotovka vchytelia fizychnoi kultury tretoho tyciacholittia [Training of physical culture teacher of the third millennium]. *Kontsepsiia rozvytku haluzi fizychnoho vykhovannia i sportu v Ukraini – The concept of development of the field of physical education and sports in Ukraine*, 2, 371–374 [in Ukrainian].
22. Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor's) level of higher education, field of knowledge 01 «Education/ Pedagogy», specialty 017 «Physical culture and sports». Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita> [in Ukrainian].
23. Tymchyshena, N. (2008). Suchasnyi trener u pedahohichnii systemi [Modern trainer in the pedagogical system]. *Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi – Physical education, sport and health culture in modern society*, Vol. 1, 252–254 [in Ukrainian].
24. Vilchkovskyyi, E.C. (2002). Profeciina cpriamovaniet pidhotovky fakhivtsiv z fizychnoho vykhovannia [Professional direction of training specialists in physical education]. *Rozvytok pedahohichnoi i psykholohichnoi nauk v Ukraini 1992–2002 – Development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine 1992–2002*, Vol. 2, 301–309 [in Ukrainian].
25. Vilchkovskyyi, E.S., & Kurok, O.I. (2004). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnogo viku [Theory and methods of physical education of preschool children]. Sumy: Universytetska knyha [in Ukrainian].
26. Volianiuk, N.Yu. (2006). Psykholohichni zasady profesiinoho stanovlennia trenera-vykladacha [Psychological foundations of the professional development of a trainer-teacher]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
27. Yatsiv, Ya. (2012). Profeciina pidhotovka fakhivtsiv fizychnoi kultury ta sportu [Professional training of physical culture and sports specialists]. *Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi – Physical education, sports and culture of health in children's society*, 3 (19), 115–117. Retrieved from [in Ukrainian].